

Acta Militaria Mediaevalia XVII
 Kraków–Sanok–Wrocław 2021, 245-247.
 DOI: 10.48280/AMMXVII.2021.023.

Arkadiusz Michalak*

„Archeologia konfliktu” – II międzynarodowa konferencja w Hradcu Králové

Citation: Michalak A. 2021. „Archeologia konfliktu” – II międzynarodowa konferencja w Hradcu Králové. „Acta Militaria Mediaevalia” XVII, 245-247. DOI: 10.48280/AMMXVII.2021.023.

Archeologia wojny i miejsc konfliktu zyskuje w ostatnich latach ogromne zainteresowanie. Coraz częściej multidyscyplinarnie bada się areny oblężeń, pola bitew i związane z nimi mogiły masowe, miejsca egzekucji, obozy wojskowe, analizując nie tylko używane w trakcie działań przedmioty, ale również kondycję fizyczną, mentalność, pochodzenie czy stopień wykształcenia głównych aktorów gwałtownych wydarzeń (Marek 2013; Strzyż, Ławrynowicz 2020). Oprócz analizy danych archeologicznych badacze prowadzą studia nad dziedzictwem wojny, rozumianej i badanej poprzez kulturę materialną oraz pamięć o tych wydarzeniach. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w publikacjach, sympozjach, sesjach konferencyjnych i projektach terenowych. Zwróćmy uwagę, że założony w 2005 r. przez Tony’ego Pollarda i Iana Banksa „Journal of Conflict Archaeology” doczeka się w tym roku szesnastego rocznika. Wzrost znaczenia badań miejsc konfliktu skutkuje również objęciem ich ścisłą ochroną konserwatorską.

Między 21 a 23 września 2021 r. Muzeum Východních Čech oraz Univerzita Hradec Králové zorganizowały drugą edycję międzynarodowej konferencji „Archaeology of Conflicts”, w której wzięli udział badacze z Czech, Polski, Słowacji, Holandii i USA. Obrady odbywały się w pięknej, modernistycznej siedzibie muzeum w Hradcu Králové (ryc. 1).

Zdecydowana większość prezentacji poświęcona była badaniom stanowisk i materiałów zdecydowanie młodszych od średniowiecza, od XVI w., do czasów niemal współczesnych. Rezultaty tych prac pokazują możliwości nowoczesnych badań z wykorzystaniem systemu GIS, badań antropologicznych, teledetekcyjnych i nieinwazyjnych, które można z sukcesem wykorzystywać również w badaniach starszych stanowisk. W ciągu trzech dni obrad wygłoszono ponad 30 referatów, jednak jako że „Acta Militaria Mediaevalia”

Ryc. 1. Obrady w trakcie konferencji „Archeologia konfliktu”. Sala Muzeum Východních Čech w Hradcu Králové. Fot. T. Janáková.

Fig. 1. The “Archaeology of Conflict” conference. The hall of Museum Východních Čech in Hradec Králové. Photo by T. Janáková.

są czasopismem, które skupia soczewkę swojego zainteresowania na średniowieczu, ograniczę się wyłącznie do omówienia dotyczących tego okresu.

Sekcję tę zainaugurowała Nad’a Profantová (Praga) z wystąpieniem: „Evidence of conquest of an early medieval fortified site on the example of the hillfort Kal (Pecka), Jičín District”, w którym omówiła wyniki badań grodziska Kal w północno-wschodnich Czechach (ryc. 2). Badania z użyciem detektorów metali pozwoliły na postawienie hipotezy jego upadku wskutek najazdu. Nagromadzenie grotów na obwodzie grodziska i stosunkowo wysoki udział grotów trójlistnych wraz z koncentracją ozdób awarskich pozwalają datować gwałtowny upadek grodziska na przedział między 790, a 815 r. Autorka dopuszcza związek tego wydarzenia z wojnami Karola Wielkiego z Awarami.

* Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze, Świdnica, Polska; ORCID: 0000-0002-8406-8787; e-mail: a.michalak@muzeum-swidnica.org.

Ryc. 2. Wystąpienie Nad'ya Profantovej z Prahy. Fot. T. Janáková.

Fig. 2. Nad'ya Profantová from Prague during her lecture. Photo by T. Janáková.

Wczesnego średniowiecza dotyczył jeszcze referat Petra Dreslera (Brno): „The construction of fortification systems at Břeclav-Pohansko. Fortress, manor?!”, w którym omówił on fortyfikacje wielkomorawskiej twierdzy w Břeclaviu-Pohansku. Charakteryzuje się ona dużą złożonością konstrukcji, którą autor wykazał w oparciu o analizę cyfrowego modelu terenu LIDAR i sondowań geologicznych.

Jana Mazáčková, Petr Žaža, Andrej Púčať i Daniela Vaněčková (Brno) w referacie: „Rokštejn, downfall of the castle in 1467” podsumowali rezultaty badań zamku Rokštejn, zwracając również uwagę na obecność elementów architektonicznych mogących być świadectwem stanowisk strzelców.

Multidyscyplinarny projekt badawczy Narodowego Instytutu Dziedzictwa, który miał na celu wykrycie i zarejestrowanie zabytków archeologicznych z bitwy pod Lipanami (30 maja 1434) przedstawiony został przez Lenkę Militká i Zdenka Šámala (Praga) w referacie: „The results of archaeological excavations of the battlefield at Lipany in 2016-2020”. Projekt oparty został na pracach terenowych z wykorzystaniem metod archeologii pola walki, tj. przede wszystkim objął badania z użyciem detektorów metali i rejestrację znalezisk za pomocą współrzędnych GPS. Pozwoliły one w ciągu ostatnich czterech lat uzyskać ponad czterdzieści artefaktów, które z pewnym prawdopodobieństwem mogą być bezpośrednio lub przynajmniej

chronologicznie powiązane z badanym wydarzeniem. Większość z tych artefaktów to małe militaria – groty bełtów kusz, pociski broni palnej i fragmenty ostróg.

Referat Piotra N. Kotowicza i Marcina Glinianowicza (Sanok): „The last days of Halych-Volhynia Principality? The siege of Ruthenian hillfort of ‘Zamczysko’ in Sanok-Biała Góra (South-Eastern Poland)” poświęcony był domniemanemu oblężeniu ruskiego grodu „Zamczysko” w Sanoku-Białej Górze, które mogło być elementem kampanii wojennej króla polskiego Kazimierza Wielkiego po śmierci księcia Bolesława Jerzego II otrutego przez bojarów w 1340 r. W trakcie badań archeologicznych obiektu natrafiono na ślady pożaru obwarowań oraz duży zbiór artefaktów. Znajdowały się tam fragmenty naczyń oraz prawie 1000 metalowych znalezisk. Wśród nich wyróżniają się zabytki z XIV w., w tym ostrogi z bodźcem gwiazdzystym. Odnaleziono również ponad 200 grotów strzał i grotów bełtów kusz. Analiza tych znalezisk pozwala na tezę, że twierdza istniała w drugiej połowie XIII i pierwszej połowie XIV w., a jej funkcjonowanie wiązać należy z Księstwem Halicko-Wołyńskim. Rozrzucone znaleziska, ślady pożaru fortyfikacji oraz znaczna liczba odkrytych pocisków broni strzelczej świadczą o tym, że padł on prawdopodobnie ofiarą najazdu i spalania.

Piszący te słowa w prezentacji: „Castrum Lubenov. Tragic history of the Late Medieval Tower House in Lubrza” przedstawił ratownicze badania średniowiecznego założenia typu „motte” w Lubrzy na późnośredniowiecznym pograniczu Śląska, Brandenburgii i Polski. Nielegalne prace budowlane przeprowadzone w 2016 r. doprowadziły do zniszczenia substancji zabytkowej nasypu obiektu. Podczas powierzchniowych badań terenu za pomocą wykrywaczy metali odkryto wiele intrygujących artefaktów, w tym ponad 200 obiektów związanych z uzbrojeniem, oporządzeniem jeździeckim i rzędem końskim. Dowody te silnie sugerują oblężenie założenia w XIV w., które nie zostało oświetlone źródłami pisanymi.

W wystąpieniu Jana Musiła (Chrudim): „Current state and perspectives of research in conflict archaeology in the territory of Iron Mountains (Pardubice District)” znalazły się ciekawe ustalenia dotyczące zamku Lichnice, gdzie czytelne są jeszcze ślady prac oblężniczych na tym obiekcie.

Duże zainteresowanie wywołał Petr Žakovský (Brno) z referatem: „Few conclusions from the study of medieval swords from the Czech Republic”, w którym podsumował rezultaty badań nad mieczami średniowiecznymi z obszaru Republiki Czeskiej. Zwrócił on uwagę na kwestie technologiczne, typologiczne, ale również symboliczne, opierając się m.in. na informacjach ze źródeł pisanych o regulacjach w zakresie noszenia tej broni w miastach.

Średniowiecza częściowo dotyczył również referat Milana Procházk (Pilzno): „Transformation of fortifications in the military borderland of Croatia during the 15th through 19th centuries” poświęcony terenowi dzisiejszej północno-zachodniej Chorwacji. W ciągu XV wieku region stał się obszarem aktywności najemnych elit wojskowych, które często z powodzeniem integrowały się z lokalną arystokracją. Au-

tor omówił przemiany związane z formowaniem się obronności i systemu obszarów zamkowych w obliczu rosnącej ekspansji terytorialnej Imperium Osmańskiego w XVI w.

Warta odnotowania, ze względu na rangę stanowiska, jest również prelekcja duetu Lech Marek, Mirosław Furmanek (Wrocław): „Locating the battle of Byczyna (1588). First archeological survey”, poświęcona pierwszym rezultatom badań pobojuwiska bitwy pod Byczyną, stoczonej w 1588 r. o koronę polską między siłami arcyksięcia Maksymiliana III Habsburga a Zygmuntem III Wazą, w wyniku której ten pierwszy poniósł druzgocącą klęskę. Dokładna lokalizacja pola bitwy i kolejność wydarzeń są wciąż kwestią sporną. Podczas pierwszych badań archeologicznych na stanowisku w 2020 r. wykorzystano metody teledetekcji i geofizyki do analizy charakterystycznych cech terenu, które mogły mieć związek z bitwą. Badania archeologiczne z użyciem wykrywaczy metalu objęły obszar 9,45 ha i dostarczyły 1070 artefaktów, z których większość nie mogła niestety być bezsprzecznie związana z bitwą. Udało się wysegregować jednak sporą liczbę zabytków, których związek ze starciem wydaje się prawdopodobny.

W sesji posterowej Radosław Liwoch (Kraków) przedstawił prezentację: „Medieval Mace Heads and

Flail Striking Heads from the Old Collections of the Archaeological Museum in Cracow”, prezentującą średniowieczne główce buław i bijaki kiścieni ze zbiorów Muzeum Archeologicznego w Krakowie, datowane na X-XIII w. Przedstawiono zagadnienia typologii, chronologii i pochodzenia ponad dwudziestu artefaktów z kolekcji krakowskiego muzeum.

Przyznać trzeba, że wiele prezentacji stało na bardzo wysokim poziomie. Dyskusje po wystąpieniach były burzliwe, ale odbywały się w atmosferze poszanowania wzajemnych poglądów i kultury. Większa część referatów prezentowana była w języku czeskim i niestety w dużej części wystąpień zabrakło choćby tłumaczenia podpisów, co ułatwiłoby międzynarodowemu gronu odbiorców łatwiejsze zrozumienie prezentacji. Wydaje się, że ten element należałoby w przyszłości dopracować, by bariera językowa szczególnie dla gości „nie-Słowian” nie była tak dotkliwa. Docenić należy jednak trud organizacyjny inicjatorów konferencji, którzy pomimo pandemicznych obostrzeń doprowadzili spotkanie do bezpiecznego finału. Dopełnieniem pozytywnych wrażeń z obrad była wycieczka szlakiem średniowiecznych i nowożytnych fortyfikacji Hradca. Organizatorzy zapowiedzieli, że podobnie jak po pierwszym sympozjum materiały z drugiej edycji zostaną również wydane drukiem.

Bibliografia

- Marek L. 2013. *Interdyscyplinarna, międzynarodowa konferencja Schlachtfeld und Massengrab – Spektren interdisziplinärer Auswertung von Orten der Gewalt, 21-24 listopada 2011 r., Brandenburg nad Havelą*. „Acta Militaria Mediaevalia” IX, 247–248.
- Strzyż P., Ławrynowicz O. 2020. *Z gościnną w Hradcu Královéj – międzynarodowa konferencja „Archeologie konfliktu/ Archaeology of Conflicts”, Hradec Králové, 10-12 września 2019 r.* „Acta Militaria Mediaevalia” XVI, 300–302.